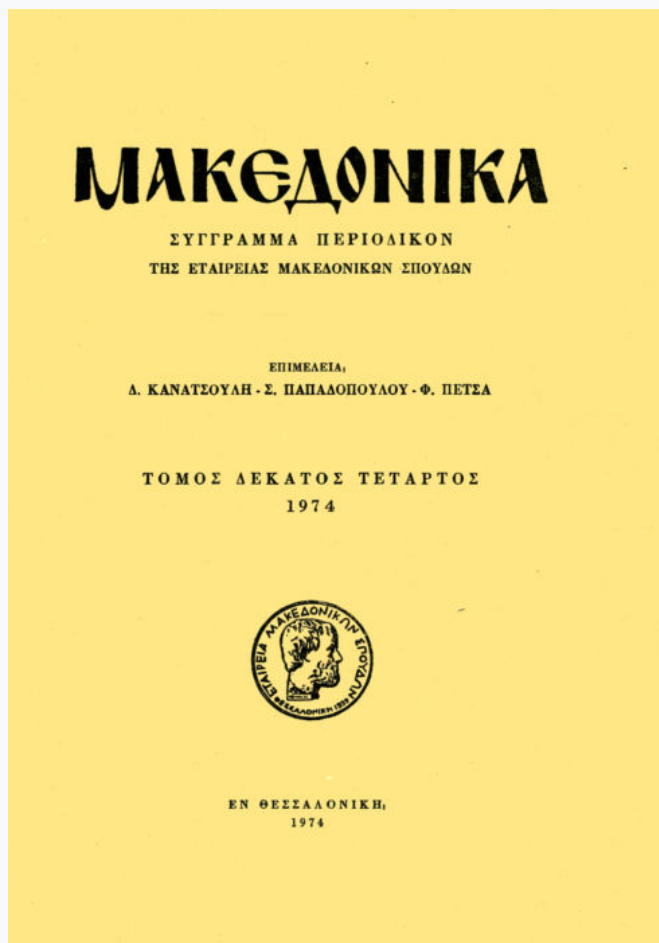

Μακεδονικά

Τόμ. 14, Αρ. 1 (1974)

Raymond V. Schoder, Ancient Greece from the Air

Φώτιος Μ. Πέτσας

doi: [10.12681/makedonika.597](https://doi.org/10.12681/makedonika.597)

Copyright © 2014, Φώτιος Μ. Πέτσας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πέτσας Φ. Μ. (1974). Raymond V. Schoder, Ancient Greece from the Air. *Μακεδονικά*, 14(1), 429–430.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.597>

Τὴν ἐξέλιξη τῶν τύπων ἐξ ἄλλου δείχνει σχηματικά σὲ δύο πίνακες (εἰκ. 49 καὶ 50, ἐδῶ εἰκ. 1 καὶ 2), ὅπου ξεχωρίζει «πρωϊμώτατα», «πρώϊμα», «μέσα» καὶ «μανιερίστικα», ἀλλὰ σημειώνει τὶς ἀδυναμίες τῆς ἔρευνάς του σ' ἓνα περιορισμένο ὑλικό διάσπαρτων εὐρημάτων (σ. 168).

Ἐπιχειρεῖ ἀκριβέστερη ἔρευνα στὸ κάπως συστηματικότερα ἀνεσκαμμένο ἀπὸ παλιὰ καὶ μελετημένο νεκροταφεῖο τῆς Τσαουσίστας παρὰ τὰ Σουλτογιαννίκα τοῦ Κιλκίς, ὅπου (σ. 169 κ.ἑ.) διακρίνει καὶ κατατάσσει: α) πρωϊμώτατους τάφους (ὑπ' ἀριθ. 13 καὶ Ἰσως 22), 2) πρώιμους (ὑπ' ἀριθ. 4, 9, 10 κ.ἑ.), καὶ 3) ὑστερώτερους (ὑπ' ἀριθ. 8 καὶ 16, 21 κ.ἑ.). Ὑπάρχουν καὶ ἀκόμα πιὸ νεώτερά τους εὐρήματα.

Ἡ ἀπόλυτη χρονολόγηση τῶν φάσεων αὐτῶν βασίζεται σὲ εὐρήματα τῆς Σάμου καὶ ἄλλων τόπων. Ἐτεῖς ἡ ἀρχὴ τῆς τρίτης φάσεως τῆς Τσαουσίστας τοποθετεῖται περὶ τὸ 700 π.Χ. καὶ οἱ δύο προηγούμενες μέσα στὸν 8ο αἰῶνα π.Χ.

Ὁ Β. παρακολουθεῖ τὴ διασπορὰ «μακεδονικῶν» χαλκῶν ἀντικειμένων στὴ νότια καὶ στὴ νησιωτικὴ Ἑλλάδα καὶ στὶς ἀποικίες, στὰ Βαλκάνια, στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ πυκνότητα στὴ Θάσο, στὴ Σάμο καὶ στὴ Λευκάδα (μέσω Κορίνθου), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπουσία τους σχεδὸν ἀπὸ τὴν Ἠπειρο, ἀλλ' ὅχι καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίσης γειτονικὴ Θεσσαλία. Αὐτὰ ὅμως μπορεῖ νὰ ὀφείλονται στὴν κατάστασι τῶν γνώσεών μας καὶ νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐλλείψεως συστηματικῶν ἐρευνῶν.

Ἀπὸ τὰ «συμπεράσματα» (σ. 183-184) ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι, ἐνῶ σημειώνονται οἱ προηγούμενες (μεταμικηναϊκῆς) ἐπιδράσεις ἀπὸ Νότον καὶ Βορρᾶ, τονίζεται: «but the decisive role in the emergence of canonical Macedonian bronzes was played by influences from the north Caucasus region, attributed to the Cimmerians. These influences moved westward from there, probably in the course of campaigns by this nomadic tribe and tribes related to it».

Καὶ βέβαια τὰ φύλα αὐτὰ ἦταν τὰ θρακικά, τὰ ὁποῖα βρῆκαν οἱ Μακεδόνες ὅταν ἤλθαν ἀνατολικότερα τοῦ Βερμίου (περὶ τὸ 700 π.Χ.). Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου μένει λοιπὸν ἀπατηλὸς ὡς τὸ τέλος, ἐφ' ὅσον μέχρι τέλους ξεχνιέται ὅτι πρὶν ἀπὸ τοὺς Μακεδόνες ἦταν οἱ Θράκες. Αὐτοὶ ἔφεραν τὴν «emergence of canonical (δηθεν) Macedonian bronzes»... similar to the Thracian bronzes which are related to the (δηθεν) Macedonian ones». Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀκριβὲς «μακεδονικά», ἀλλὰ θρακικά στὴν πρώτη ἀρχὴ τους τοῦλάχιστον. Ἰσως σ' ὅλη τὴν ἐξέλιξή τους εἶναι ἓνα κατάλοιπο τοῦ θρακικοῦ πολιτισμοῦ στὴ Μακεδονία. Χρειάζεται προσοχὴ στὴ χρῆσι τοῦ γεωγραφικοῦ ὅρου Μακεδονία, ποῦ ἀπλώθηκε (ἀπὸ τὴν Πίνδο ὡς τὸ Νέστο) μόνον μαζὶ μὲ τοὺς Μακεδόνες.

Ὅταν αὐτὸ ἔχωμε στὸ νοῦ μας τότε καταλαβαίνομε σωστά τὴ θὰ πῇ:

«Production of Macedonian bronzes began in the Vardar Valley... The beginnings... can be dated to approximately the middle of the 8th century B.C. The second half of the 6th century B.C. marks the end of production of Macedonian bronzes».

Καταλαβαίνομε δηλαδὴ ὅτι δὲν ἦταν «Macedonian» σ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους, ἀφοῦ οἱ Μακεδόνες μόνον παροδικὰ διάβαιναν ἀνατολικῶς τοῦ Ἀξιοῦ ὡς καὶ μετὰ τὸ 500 π.Χ. (εἰκ.3).

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΕΤΣΑΣ

Raymond V. Schoder, *Ancient Greece from the Air*, Thames and Hudson, London 1974, σελ. 256, στὶς ὁποῖες συμπεριλαμβάνονται 140 ἐγχρωμες ἀεροφωτογραφίες, 138 σχέδια κατόψεων καὶ 1 χάρτης.

Τὸ βιβλίο εἶναι «ἀμειωμένο στοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς πιλότους τῆς Ἑλληνικῆς Ἀεροπορίας, μὲ τὴ φιλικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ συνεργασία τῶν ὁποίων ἐγίνε δυνατὴ ἡ ἐκδόσι».

Προηγείται τρισέλιδη Εισαγωγή και ακολουθούν με αλφαβητική σειρά οι αρχαιολογικοί τόποι (80 συνολικά), στους οποίους αφιερώνονται από 1-15 σελίδες στον καθένα, με μικρό κατατοπιστικό κείμενο, με 1-8 εγχρώμες αεροφωτογραφίες και με ανάλογα τοπογραφικά διαγράμματα, που συνοδεύονται από περιγραφικές εξηγήσεις.

Από τους 80 αρχαιολογικούς τόπους μακεδονικοί είναι ό 'Όλυμπος, η Πέλλα, η Θεσσαλονίκη, η 'Όλυνθος, η Διώρυγα του Ξέρξη, η 'Αμφίπολη, οι Φίλιπποι και η Θάσος. Πάλη καλά! 'Η Θεσσαλία δέν αντιπροσωπεύεται καθόλου, η 'Ηπειρος μόνο με τη Δωδώνη και τη Ηκόπολη, η Θράκη μόνο με τὰ 'Αβδηρα και τη Σαμοθράκη.

Με τη μοναδική εικόνα γιά τήν 'Αμφίπολη παίρνομε γενική έντύπωση τής τοπικής σχέσεως τής 'Ηϊόνας, του λένοντος και τής αρχαίας πόλεως, που τήν τριγυρίζει ο Στρυμών. Οι Φίλιπποι αποδίδονται σέ δύο εικόνες: η μία περιλαμβάνει και τήν ακρόπολη και τὸ θέατρο, ἡ ἄλλη περιορίζεται στὸν κύριο ἀρχαιολογικὸ χώρο τής 'Αγορᾶς, τής βασιλικῆς Β' και του 'Οκταγώνου.

Δύο είναι και οι εικόνες του 'Ολύμπου: μία από Βορρά και μία από 'Ανατολῶν. Με λίγο χιόνι, που δέν ἐμποδίζει, αντίθετα τονίζει τὸ ἀνάγλυφο τῶν βουνῶν, ἀπὸ τὸ Λιτόχωρο και τὸ Μαυρόλογο ὡς τὸ Στεφάνι και τὸ Μύτικα.

Θαυμάσια αποδίδουν οι δύο δύσκολες φωτογραφίες τής 'Όλυνθου.

Τὰ έντυπωσιακότερα ἐρεπία τής Πέλλας αποδίδονται ἐπίσης σέ δυὸ εικόνες. Μία ἀπὸ Νότου, είναι γενικότερη: ἀπὸ τὸν ἀνασκαφικὸ τομέα VI, πλάι στὸ κανάλι, με κέντρο τήν ακρόπολη και τὸ χωριὸ Παλαία Πέλλα ὡς τὸν 'Αξιὸ στὸ βάθος. 'Η ἄλλη περιορίζεται στὸν κύριο ἀνασκαφικὸ τομέα με τὰ ψηφιδωτὰ και τὸ ἀναστηλωμένο περιστύλιο.

Οι δύο εικόνες τής Θάσου δέν περιλαμβάνουν ἀτυχῶς τήν ακρόπολη. 'Η μία ἀπλώνεται ἀπὸ τὸ λιμάνι και τήν 'Αγορὰ ὡς τὸ 'Εβραϊκάστρο και τὸ Θέατρο. 'Η ἄλλη περιορίζεται ἀπὸ τήν 'Αγορὰ ὡς τὸ 'Ωδεῖο.

Απὸ τὴ Θεσσαλονίκη δίνεται μία μόνον εικόνα. Σωστὰ ἔχει ἐπιλεγῇ ἡ περιοχή τής ἀρχαίας 'Αγορᾶς ὡς τὸν 'Αγιο Δημήτριο. Αὐτὴ ἦταν ἡ καρδιά τής ἀρχαίας πόλεως.

'Η μοναδική εικόνα τής περιοχῆς τής Διώρυγος τοῦ Ξέρου είναι μιὰ ἀποτυχία. 'Η διώρυγα δέν είναι κοντὰ στὴν 'Ιερισσὸ ('Ακανθο), ἀλλὰ νοτιότερα και ἀπὸ τὸ χωριὸ Νέα Ρόδα, που δέν ὑπῆρχε τὴν ἐποχὴ τῶν Leake, Bowen και Spratt, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀντλεῖ ὁ Schoder. Καλὴ αεροφωτογραφία τής περιοχῆς τής διώρυγος είναι δημοσιευμένη στὴν 'Ιστορία τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Εθνους, τόμος Β', σελ. 319. 'Η παραβολὴ φανερώνει τὸ λάθος, ἀν μάλιστα διαθέτῃ κανεῖς και καλὸ (ἐπιτελικὸ) χάρτη.

'Οσοδήποτε τὸ ὅραιο βιβλίο είναι εὐπρόσδεκτο γιά τὸ φιλόρχαio και χρήσιμο στὸν εἰδικὸ, γιά τὴν κατανόηση και μελέτῃ τής τοπογραφίας τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων τής 'Ελλάδος. Οι φωτογραφίες δέν είναι παρμένες κατακόρυφα, ὅπως γίνεται γιά τὴ χαρτογράφηση. Είναι ὅπως βλέπουν τὰ πουλιά, «ὅπως θὰ ἐβλεπαν τὴν 'Ελλάδα οἱ θεοὶ πετώντας ἀπὸ τὸν 'Όλυμπο», λέει ὁ Schoder στὴν Εἰσαγωγή. Αὐτὸ βοηθαί και τὸν ἀρχαιολόγο και τὸν ἱστορικὸ και τὸν περιηγητὴ. 'Αλλὰ δέν φθάνει βέβαια. 'Ακόμα δέν βρέθηκε τρόπος νὰ βλέπῃ κανεῖς τὰ πράγματα, καλύτερος ἀπὸ τὴν πεζοπορία.

Τὸ βιβλίο τελειώνει μ' ἓνα χρονολογικὸ πίνακα, ἓνα λεξιλόγιο ὄρων, βιβλιογραφία κατὰ τόπους και πίνακα ὀνομάτων.

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΕΤΣΑΣ

R. A. Crossland-Ann Birchall (editors), *Bronze Age Migrations in the Aegean*, Noyes Press 1974, σελ. 362, σχέδια, διαγράμματα και ἑκτὸς κειμένου πίνακες.

Στὸ Sheffield τής 'Αγγλίας συνῆλθε ἀπὸ 24-26 Μαρτίου 1970 τὸ Πρῶτο Συμπόσιο με